

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureaustudie en grondboringen aan de
Parklaan te Dokkum, gemeente
Dongeradeel (Fr.)**

G.J. de Roller

ARC-Rapporten 2005-14

Groningen
21 maart 2005
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) aan de Parklaan te Dokkum is het voornemen van het Wetterskip Fryslân om hier een nieuw districtskantoor te bouwen. Conform het verdrag van Malta heeft het waterschap aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) de opdracht gegeven op de bouwlocatie een IVO uit te voeren.

Het onderzoek bestaat uit twee delen: een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het bureauonderzoek werd uitgevoerd tussen 7 en 11 februari 2005. Het veldwerk vond plaats op 16 februari 2005 onder leiding van drs. ing. G.J. de Roller en met medewerking van dr. H. Buitenhuis.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de zuidkant van Dokkum, ten zuiden van de Parklaan, ten oosten van het politiebureau en ten noorden van het asielzoekerscentrum (afb. 1).

1.3 Objectgegevens

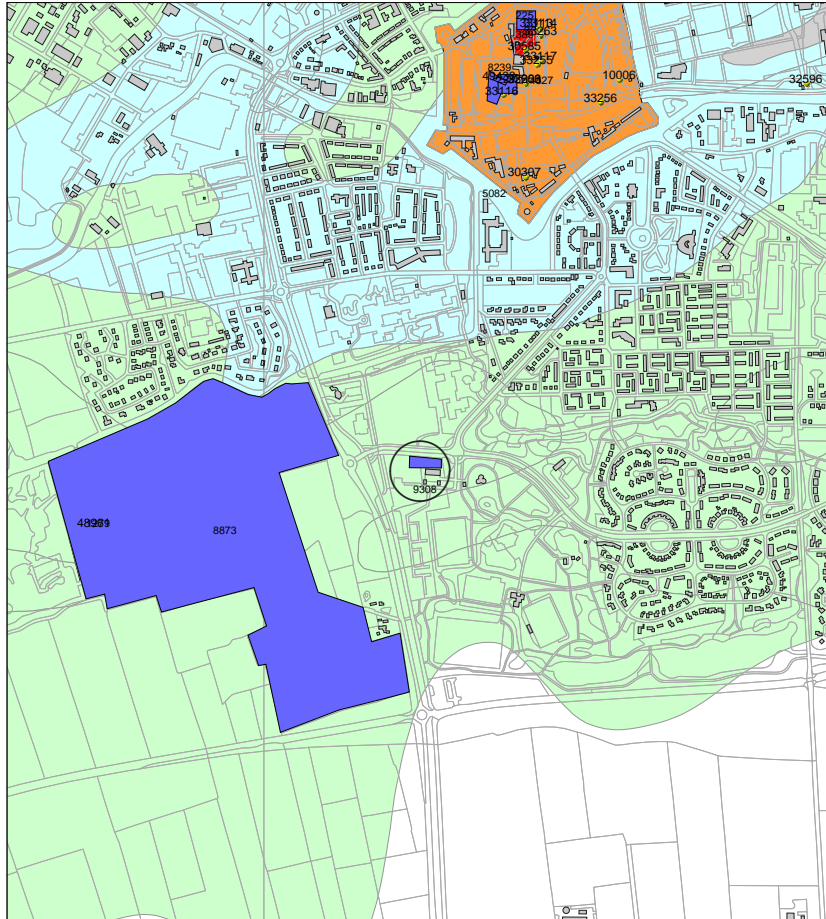
ARC-Projectcode	2005/07
Provincie	Fryslân
Gemeente	Dongeradeel
Plaats	Dokkum
Toponiem	Parklaan
Kaartblad	6B
Coördinaten	195.400/592.445
Periode	–
Type object	–
Type bodem	klei
Geomorfologie	klei op dekzandrug

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft als doel om na te gaan of er zich archeologische resten in de ondergrond van de onderzoekslocatie bevinden en hoe de conservering van deze eventuele oudheidkundige resten is.

Door de Provincie Fryslân zijn afzonderlijke Aanzetten tot Programma van Eisen geformuleerd, onder andere één specifiek voor vuursteenvindplaatsen uit de steentijd en een tweede voor de periode Midden-Bronstijd tot en met de Middel-euwen. Behalve enkele onderzoeksvragen is hierin onder meer ook de te volgen werkwijze per archeologische periode omschreven.

Ten behoeve van het onderzoek heeft de Provinciaal Archeoloog van Friesland, dr. G.J. de Langen een aantal vraagstellingen en voorwaarden in een Programma van Eisen (PvE) geformuleerd. De vragen voor de steentijd zijn als volgt:

Legenda

- ONDERZOEKSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- VONDSMELDINGEN
- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- PROVINCIES
- MONUMENTEN**
- archeologische betekenis
- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd
- PLEISTOCEN_TOP ((c)TNO)**
- 0 tot 2 m tov NAP
- 4 tot 0 m tov NAP
- 8 tot -4 m tov NAP
- 12 tot -8 m tov NAP
- 16 tot -12 m tov NAP
- 24 tot -16 m tov NAP
- georedeerd

0 500 m

ROB
Archis II

Afbeelding 1 Het onderzoeksgebied, in blauw binnen de cirkel, met de diepte van de pleistocene ondergrond, de archeologische monumenten, waarnemingen en vindplaatsen in de omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 4 februari 2005.

- 1 *Wat is de begrenzing van de vindplaats(en)?*
- 2 *Hoe is de conserveringsgraad?*
- 3 *Is er een kans op aanwezigheid van diepere sporen?*

Voor de Midden-Bronstijd – Middeleeuwen zijn de vragen:

- 1 *Is er sprake van een vindplaats en wat is de omvang?*
- 2 *Dienen de eventuele resten beschermd te worden? of welk vervolgonderzoek moet nog uitgevoerd worden om te kunnen beslissen over bescherming in situ of ex situ?*

1.5 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken werden op het onderzoeksterrein, groot 4910 m², in totaal vijf boringen gezet ten behoeve van de archeologie (bijlage 2). Deze vijf boringen zijn verspreid over het terrein gezet om de globale bodemopbouw te kunnen bestuderen. Daar waar de bodemopbouw nog intact zou zijn, bestond er de mogelijkheid om zeven extra boringen te zetten in een kruis-raai. Door deze opzet is meteen een goede dekking van het terrein verkregen voor de periode Bronstijd-Middeleeuwen – waarbij minimaal zes boringen per ha zijn vereist.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts van 4 cm diameter. Daar waar een intacte bodemopbouw aanwezig was is de top van het dekzand bemonsterd. Bij de vijf eerste boringen bleek dat de bovenste 1,5 meter bestond uit opgebrachte grond. Omdat de bouwput zich tot deze laag zou beperken en omdat de top van het dekzand op ruim 2,5 meter onder maaiveld ligt, is afgezien van extra boringen. Als gevolg van de opgebrachte grond, met deels instabiel zand, liep een deel van de boorgaten vol en kon daarom niet overal tot het dekzand worden geboord.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies zijn beschreven en opgemeten. Er is daarbij gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen waaronder molshopen. De vondstzichtbaarheid was slecht.

2 Resultaten

2.1 Bureauonderzoek en geo-archeologische context

Voor het bureauonderzoek is gebruikgemaakt van de Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE), de Archeologische Monumentenkaart, Archis (archeologische database voor Nederland), de grote historische atlas van Nederland en de historische kaarten van Schotanus, alsmede de bodemkaart.

De FAMKE geeft voor de periode IJzertijd – Middeleeuwen een ‘karterend onderzoek 2’ aan. Dit houdt in dat er zes boringen per hectare gezet moeten worden,

met een minimum van zes boringen per onderzoeksgebied. Voor de Steentijd – Bronstijd geeft de FAMKE aan dat er een kruisraai over de vindplaats gezet moet worden waarbij de boorafstand 10 meter bedraagt.

De archeologische monumentenkaart, in Archis, geeft voor het onderzoeksgebied en de nabije omgeving, geen monumenten. De monumenten liggen onder andere in de oude binnenstad van Dokkum. Er zijn geen vindplaatsen of waarnemingen voor de onderzoekslocatie en de nabije omgeving in Archis opgenomen. Uit persoonlijk contact met de provinciaal archeoloog van Friesland (PA) blijkt dat er bij recent onderzoek nabij de onderzoekslocatie bewerkte vuursteen is gevonden. Deze vindplaatsen zijn in de FAMKE aangegeven met een cirkel. Een tiental meters ten zuiden van het onderzoeksterrein ligt een vuursteenvindplaats. In overleg met de PA is het boorgrid aan de situatie aangepast.

Het historische kaartmateriaal laat zien dat zich ten zuiden van de Dokkum, buiten de stadsgracht, enige bebouwing bij de zuidoostelijke poort bevindt. Het resterende deel van het terrein, ten zuiden van de stad, is onbebouwd. Naar het zuiden loopt de ‘Woudvaart’ met een zijtak van de ‘Meersloot’ die in oostelijke richting loopt. De weg naar Damwoude – Woudweg – loopt van de zuidoostelijke poort schuin naar het zuidwesten om dan in zuidelijke richting af te buigen naar ‘Murmerwoude/Dantumawoude’. De huidige Hoofdweg ligt net naast deze oude noord-zuid lopende weg. Er is een grote kans dat het oude wegtracé van de Woudweg door het onderzoeksgebied loopt.

Volgens de bodemkaart ligt het onderzoeksgebied op een terrein met pleistoceen zand tussen 40 en 120 cm onder maaiveld. Het pleistocene zand is bedekt met klei. Het betreft een nesvaaggrond. Iets naar het westen, in de richting van de Dokkumer Ee, ligt klei met een zware tussenlaag of ondergrond. Dit zijn knipvaaggronden.

2.2 Bodemopbouw

De bodem is van onder naar boven opgebouwd uit dekzand, Formatie van Bostel, met daarin bodemvorming (bijlage 1). De bodem bestaat uit een fossiel oppervlak dat naar onder toe overgaat via een zwakke E-horizont in een goed ontwikkelde B-horizont die naar onder toe geleidelijk overgaat in het C-horizont (bijlage 2). Met een scherpe overgang naar het dekzand ligt veen met aan de basis een gyttja-laagje. Het veen bestaat overwegend uit mosveen met plaatselijk rietveen. Dit veen gaat scherp over in klei met veenresten hetgeen duidt op erosie van het veenlandschap. Hierop ligt een pakket klei met veenbandjes. De klei is kalkloos, hetgeen wijst op sedimentatie in een zoet milieu. Bovenop deze klei ligt een dik pakket opgebrachte grond dat bestaat uit een veen/kleimengsel met zand banden en plaatselijk een relatief schoon zandpakket. Door deze bodemopbouw staat het grondwater zeer hoog wat het handmatig boren tot grote diepte bemoeilijkt. Daarom is slechts in twee gevallen, namelijk boring 2 en 4, het diepliggende dekzand bereikt en in drie gevallen, boring 2, 3 en 5 de holocene afzettingen.

2.3 Vondsten

Het onderzoeksterrein bestaat uit ruig grasland waarin de vondstzichtbaarheid nihil was. Tijdens het archeologische onderzoek is de top van het dekzand in twee boringen (nrs. 2 en 4) bemonsterd. Deze grond is met leidingwater gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm. In de monsters zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Boring 2 bevat vooral wortelresten van het veen en boring 4 een paar kleine natuursteentjes.

3 Conclusies

Ten gevolge van grondverbetering voor de nieuwbouw ligt het dekzand hier dieper dan de bodemkaart aangeeft. Tevens blijkt er een veendek op het dekzand te liggen dat voor een goede conservering van het dekzandoppervlak heeft gezorgd. Door de diepe ligging van het dekzand, de hoge grondwaterspiegel en de aanwezigheid van loopzand in de top van de bodem, kon het dekzand niet op een adequate wijze worden bemonsterd. Op dit soort terrein is voor een goede bemonstering een aqualock systeem nodig.

In de door ons gezette boringen zijn in de top van het dekzand geen archeologische indicatoren aangetroffen. Omdat zich in de nabijheid van het onderzoeksterrein een vuursteenvindplaats bevindt is, op grond van twee boringen niet uit te sluiten dat zich op de onderzoekslocatie geen vuursteenvindplaats meer bevindt. Indien de provinciaal archeoloog alsnog het dekzand uitvoerig wil bemonsteren, voor onderzoek naar steentijdvindplaatsen, zou hij kunnen overwegen, indien er voor de fundering gebruik gemaakt wordt van geboorde palen, om tijdens het boren van de palen de top van het dekzand te bemonsteren. Hiervoor moeten dan wel tijd en middelen worden gereserveerd.

De vraagstellingen uit het PvE betreffende steentijdvindplaatsen kunnen op grond van de onderzoeksresultaten als volgt worden beantwoord:

1 *Wat is de begrenzing van de vindplaats(en)?*

Er zijn niet genoeg geslaagde boringen om een uitspraak te doen over de aan- of afwezigheid van vindplaatsen.

2 *Hoe is de conserveringsgraad?*

Er zijn in de boringen geen archeologische indicatoren gevonden. Er kan daardoor geen uitspraak gedaan worden over de conserveringsgraad. Door de veenedekking is de top van het dekzand goed geconserveerd.

3 *Is er een kans op aanwezigheid van diepere sporen?*

Er is geen uitspraak mogelijk over de aan- of afwezigheid van een vindplaats. Daarom kan er ook geen uitspraak gedaan worden over eventuele diepere sporen.

Voor de Middenbronstijd – Middeleeuwen geldt dat ook hier door de slechte omstandigheden van de bovengrond weinig boringen tot in de middeleeuwse lagen konden worden gezet. In de geslaagde boringen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Voor de vraagstellingen betreffende deze periode geldt:

1 *Is er sprake van een vindplaats en wat is de omvang?*

In de geslaagde boringen zijn geen middeleeuwse sporen gevonden. Er zijn te weinig geslaagde boringen om een definitieve uitspraak te doen over de aan- afwezigheid van een eventuele vindplaats.

2 *Dienen de eventuele resten beschermd te worden? of welk vervolgonderzoek moet nog uitgevoerd worden om te kunnen beslissen over bescherming in situ of ex situ?*

Gezien het geringe aantal geslaagde boringen is deze vraag niet te beantwoorden.

4 Aanbeveling

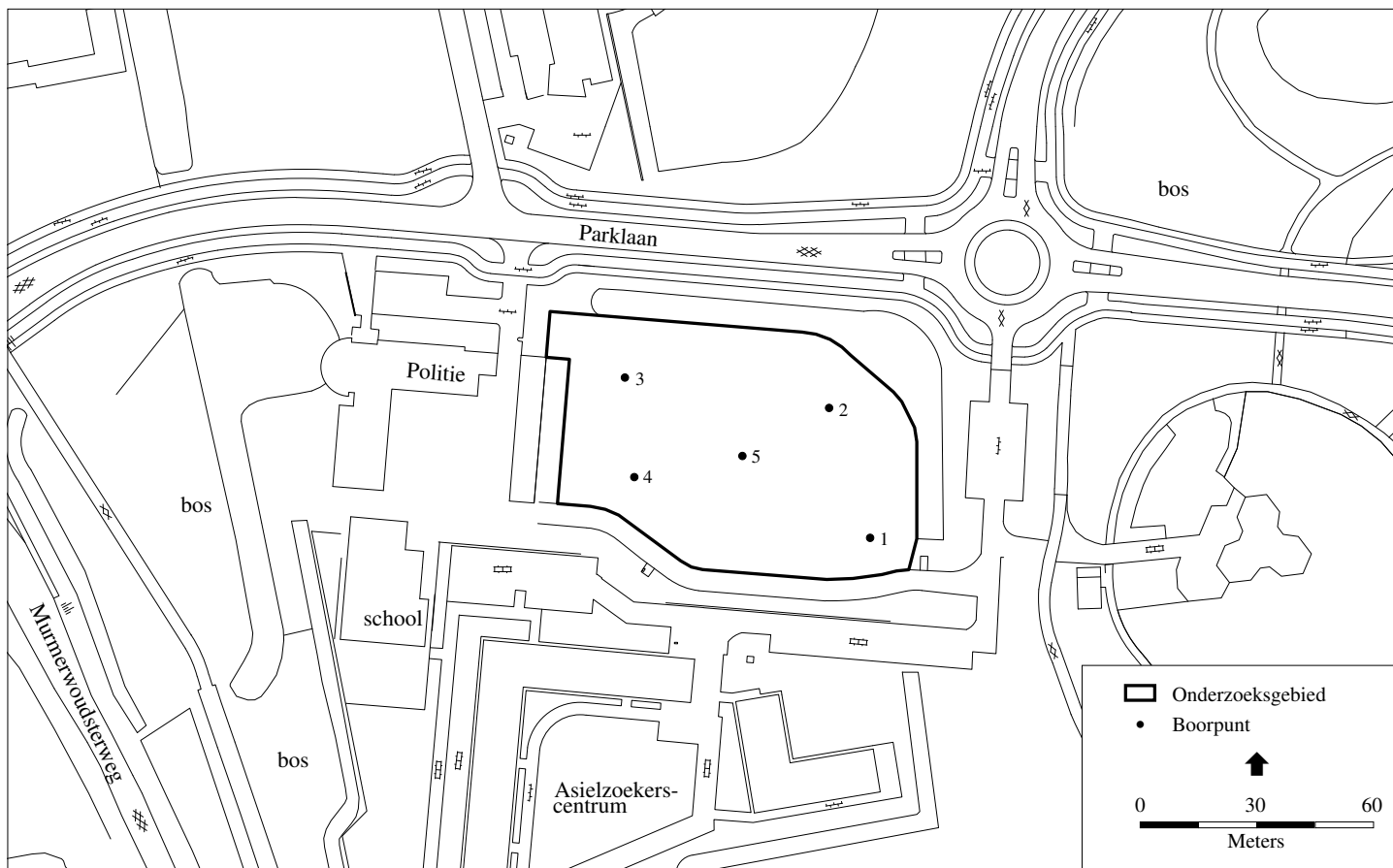
Door de hoge grondwaterspiegel en het instabiele opgebrachte zand zijn er te weinig geslaagde boringen op het onderzoeksterrein gezet om een goede aanbeveling te doen voor zowel de steentijd als de Middeleeuwen. Het ARC heeft de indruk dat er geen archeologische vindplaats is. In overleg met de Provinciaal Archeoloog is deze situatie besproken.

Op grond van de in het rapport beschreven boringen en het hierboven genoemde overleg zal de provinciaal archeoloog een advies geven over een eventueel vervolgonderzoek.¹

Mocht men tijdens de bouw onverhoopt alsnog op archeologische resten stuiten dan dient men de Provinciaal Archeoloog van Friesland hiervan terstond op de hoogte te brengen.²

¹Zie brief provinciaal archeoloog, nr. A3-17-2005/46, met advies.

²Dr. G.J. de Langen, tel: 058-2925487.

Afbeelding 2 Ligging van de boorpunten. Kaart: B. Schomaker.

Bijlage 1 Boorstaten

De diepte is in cm onder maaiveld.

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Ks2	klei, matig siltig	Ks3	klei, sterk siltig	Kz1	klei, zwak zandig
Vk1	veen, zwak kleiig	Vm	veen, mineraalarm	Vz1	veen, zwak zandig
Zs1	zand, zwak siltig	h3	sterk humeus		

boring 1 Z=0.15					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
60	Ks3	h3	scherp	zwartgrijs	opgebracht
120	Zs1			donkergrijs	200 μ m, opgebracht, boorgat loopt vol zand niet verder te boren
boring 2 Z=0.15					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
100	Vk1	h3	scherp	grijszwart	opgebracht
115	Ks3		scherp	blauwgrijs	
138	Vm		scherp	bruin	riet
145	Kz1		scherp	grijs	
174	Ks2		abrupt	blauw	
212	Vm		scherp	donkerbruin	kleibanden
230	Ks2		scherp	blauw	
274	Vm		geleidelijk	lichtbruin	mos
277	Vm		geleidelijk	zwart	gyttja
281	Zs1		geleidelijk	zwart	A-horizont, monster, 200 μ m
290	Zs1		geleidelijk	grijsbruin	E-horizont
305	Zs1			donkerbruin	B-horizont
boring 3 Z=0.15					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Ks2		scherp	blauwgrijs	opgebracht
60	Zs1		scherp	blauwgrijs	opgebracht, kalkrijk
70	Ks2	h3	scherp	bruingrijs	veenresten door de klei, opgebracht
160	Zs1			blauwgrijs	puin en kleibanden, boor loopt leeg
boring 4 Z=0.15					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
45	Vz1		scherp	zwart	opgebracht
125	Zs1		scherp	grijs	kleibanden, puin, opgebracht
200	Ks2		scherp	bruingrijs	veen banden
238	Ks2		scherp	groengrijs	veenresten
273	Vm		scherp	bruin	mos
293	Vm		scherp	zwart	gyttja/A-horizont
304	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
313	Zs1		geleidelijk	bruin	BC-horizont
330	Zs1			geel	C-horizont
boring 5 Z=0.15					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Vk1		scherp	zwart	opgebracht
155	Zs1		scherp	grijs	opgebracht
200	Ks2			blauwgrijs	boorgat loopt vol zand, einde boring

Bijlage 2 Overzicht van de boorkolommen

